kauluose. Nustatytos tokios pat patologijos: apatinis žandikaulis su netipišku dantų trynimųsi, dubens kaulų patologijos – *lig. transversum* kaulėjimo procesas. Anykščių kolekcijoje rastas galvijo centrinio kulno kaulo ir ketvirtojo kulno kaulo suaugimas – špatas (*chronica deformans tarsi*) (3 pav.). Tokios patologijos atsiradimą galėjo sąlygoti sunkus darbas, neteisinga stovėsena, bloga nagų priežiūra ir kiti veiksniai. Nustatytas avies / ožkos alkūnkaulio ir stipinkaulio suaugimas po lūžio.

Pastebėta, kad iš Vilniuje rastų galvijo petikaulių dauguma distalinių dalių yra kirstos: iš 294 galvijo petikaulių rastos 187 distalinės petikaulio dalys, iš kurių 98 buvo kirstos. Iš jų 72 petikaulio distalinės dalys kirstos iš vidinės petikaulio gumburo (*condylus medialis humeri*) pusės, 26 – iš išorinės petikaulio gumburo pusės (*condylus lateralis numeri*). Taigi iš rastų petikaulių 63,6 % buvo distalinės petikaulio dalys, tarp jų 52,4 % – kirstų petikaulių. Iš 98 kirstų petikaulių 73,5 % sudarė kirsti iš vidinės pusės petikauliai bei 26,5 % – kirsti iš išorinės pusės. Iš to galima būtų spręsti, jog kirčiai buvo palikti apdorojant skerdieną tam tikra metodika.

The osteological analysis of objects excavated in Vilnius and Anykščiai

7765 animal bones and bone fragments were discovered during excavations conducted at Basanavičiaus g. 15 / Mindaugo g. 3 (table 1) in Vilnius and Vyskupas Square in Anykščiai (table 2). The article presents the results of the osteological analysis. The type of animal, minimum number of individuals, age, pathology (Figs. 1–3), and cut marks were determined.

Rimantas Jankauskas,
Arūnas Barkus,
Agnius Urbanavičius

Preliminarūs 2008 m. archeologinių kasinėjimų antropologinės medžiagos tyrimų rezultatai

Po 2008 m. archeologinių tyrinėjimų sezono VU MF ištirta apie 328 asmenų palaikų iš griautinių (198 asmenų palaikai) ir degintinių (30 asmenų palaikai) palaidojimų (iš 29 paminklų). Medžiaga išvalyta, konservuota, identifikuota ir dokumentuota. Mokslinės informacijos požiūriu vertinga medžiaga saugoma katedros saugyklose ir yra prieinama tolesniems detalesniems tyrimams. Žemiau pateikiama trumpa ištirtos medžiagos charakteristika, kartu prijungiant ir į ankstesnę publikaciją neįtrauktą ankstesnių tyrinėjimų medžiagą. Didžiausios apimties tyrimų – Trakų bažnyčios ir šventoriaus – rezultatai pateikiami atskiruose straipsniuose.

Geležies amžius

DEGINTINIAI KAPAI

Bajorai (Elektrėnų sav., V. Vaitkevičiaus 2008 m. tyrinėjimai).

Plotas 13. 28 nedidelės (po kelis gramus) visiškai perdegusių smulkių kaulų fragmentų sankaupos. Didelė dalis dėl fragmentiškumo neidentifikuota. Identifikuota: kaukolės skliauto fragmentas (asmuo iki 40 m. amžiaus), kaukolės skliauto fragmentas (vaikas iki 2 m. amžiaus).

Plotas 14. 22 nedidelės (po kelis gramus) visiškai perdegusių smulkių kaulų fragmentų sankaupos. Didelė dalis dėl fragmentiškumo neidentifikuota. Identifikuota: kaukolės skliauto fragmentas (asmuo iki 40 m. amžiaus).

Plotas 15. 8 nedidelės (po kelis gramus) visiškai perdegusių smulkių kaulų fragmentų sankaupos. Kaulai dėl fragmentiškumo neidentifikuoti.

Plotas 16. 3 nedidelės (po kelis gramus) visiškai perdegusių smulkių kaulų fragmentų sankaupos. Kaulai dėl fragmentiškumo neidentifikuoti.

Plotas 17. Dvi nedidelės visiškai perdegusių smulkių kaulų fragmentų sankaupos. Kaulai dėl fragmentiškumo neidentifikuoti.

Plotas 18. 9 visiškai perdegusių smulkių kaulų fragmentų sankaupos. Kaulai dėl fragmentiškumo neidentifikuoti.

Kontrolinė juosta tarp plotų 13 ir 14, *kv. A, armuo*. 8 g visiškai perdegusių kaulų. Identifikuota: kaukolės skliauto fragmentas, ilgųjų kaulų diafizių fragmentai.

Kontrolinės juostos tarp plotų. Tiksliau identifikuotų fragmentų nerasta.

Gudeliai (Lenkiškės) (Vilniaus r., L. Kurilos 2008 m. tyrinėjimai).

Tyrimui gautas visiškai perdegęs žmogaus kaukolės skliauto fragmentas.

Jurbarkas (E. Pranckėnaitės 2007 m. tyrinėjimai).

Perkasa 2, *kapas (?) (duobė su degintiniais kauliukais)*. 68 g visiškai perdegusių kaulų. 20–40 m. amžiaus vyro (?) palaikai.

Marvelė (Kauno m., M. Bertašiaus 2007 m. tyrinėjimai).

Degintinis kapas 1339. 25–40 m. amžiaus moters palaikai.

Degintinis kapas 1340. 6–15 m. amžiaus vaiko palaikai.

Degintinis kapas 1359. Iki 5 m. amžiaus vaiko palaikai.

Degintinis kapas 1360. Per 5 m. amžiaus nenustatytos lyties asmens palaikai.

Degintinis kapas 1361. Per 12 m. amžiaus nenustatytos lyties asmens palaikai.

Degintinis kapas 1371. 50 g visiškai perdegusių kaulų. Identifikuota: kaukolės skliauto fragmentai (siūlės nesukaulėjusios – iki 40 m.), neidentifikuoti fragmentai. Keli kaulai – ne žmogaus.

Degintinis kapas 1408, PR. 20–40 m. amžiaus vyro palaikai.

Degintinis kapas 1408, PR (PV?). 25–35 m. amžiaus vyro palaikai. Išvada: abiejose kapo dalyse gali būti vieno 25–35 m. amžiaus vyro palaikai.

Degintinis kapas 1415. 20–40 m. amžiaus moters palaikai.

Degintinis kapas 1416. 25–40 m. amžiaus moters (?) palaikai.

Degintinis kapas 1437. Per 20 m. amžiaus nenustatytos lyties asmens palaikai.

Degintinis kapas, be metrikos. 20–30 m. amžiaus vyro palaikai.

Degintinis kapas, be metrikos. Per 15 m. amžiaus nenustatytos lyties asmens palaikai.

Degintinis kapas 1491. Per 16 m. amžiaus nenustatytos lyties asmens palaikai.

Degintinis kapas 1516. 25–40 m. amžiaus moters (?) palaikai.

Degintinis kapas 1522. 23 g visiškai perdegusių kaulų. Amžius ir lytis nenustatyti.

Šereitlaukis (Pagėgių sav., A. Zalepūgienės 2008 m. tyrinėjimai).

Perkasa 5, *kv. 8A–B, gylis 60 cm, degintinis kapas 6*. 25–40 m. amžiaus vyro palaikai.

Perkasa 5, *kv. 13A, gylis 50 cm, degintinis kapas 7*. 20–40 m. amžiaus vyro palaikai.

Perkasa 5, *kv. 6A – išpjova, gylis 40–50 cm, degintinis kapas 8*. 20–40 m. amžiaus vyro palaikai.

Perkasa 5, *kv. 6–7B – išpjova 6–7C, gylis 50–60 cm, degintinis kapas 9*. Mažiausiai dviejų suaugusių (bent vienas iš jų – per 25 m. ir bent vienas – iki 40 m. amžiaus) asmenų palaikai. Bent vienas jų greičiausiai 20–40 m. vyras.

Perkasa 5, *kv. 17–18A–B – išpjova, degintinis kapas 10*. 10–15 m. amžiaus vaiko arba paauglio palaikai. Identifikuota daug ne žmogaus (arklio?) kaulų. Tikėtina, kad jie sudarė didžiąją dalį visų neidentifikuotų kaulų.

Perkasa 5, *kv. 20B–C išpjova, gylis 50 cm, degintinis kapas 11*. 25–40 m. amžiaus moters. Identifikuota ir ne žmogaus kaulų.

Perkasa 5, *kv. 16–17A ir išpjova, gylis 80cm, degintinis kapas 12*. 30–40 m. amžiaus vyro palaikai.

Perkasa 6, *kv. 1–2A–B, išpjova 1–2C, gylis 80 cm, degintinis kapas 13*. Mažiausiai dviejų asmenų palaikai: 40–50 m. amžiaus vyro ir 10–15 m. amžiaus vaiko. Identifikuota ir ne žmogaus kaulų.

Turlojiškės (Širvintų r., V. Vaitkevičiaus 2008 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 5, *degintinis kapas*. Per 40 m. amžiaus moters palaikai.

Vilkiškiai ? (2000 m. tyrinėjimai).

Plotas 2, *kv. 4P, g. 55 cm*. Per 20 m. amžiaus vyro (?) palaikai.

GRIAUTINIAI KAPAI

Lazdininkai (Kalnalaukis) (Kretingos r., D. Butkaus 2008 m. tyrinėjimai).

Perkasa 45, *kapas 91*. Labai sunykę dantų vainikų fragmentai (tik emalis). Dantys nuolatiniai – amžius per 10 m.

Perkasa 47, *kapas 95*. Nuolatinių dantų vainikai – vieno asmens. Lytis nenustatyta, amžius 15–18 m. Be patologijos (ligos pėdsakai 3 m. amžiuje – II laipsnio emalio hipoplazija).

Perkasa 47, *kapas 98*. Nuolatinių dantų vainikai – pirmieji viršutinis ir apatinis krūminiai, viršutinis iltinis. Dantys vieno asmens. Lytis nenustatyta, amžius 12–18 m. Be patologijos.

Marvelė (Kauno m., M. Bertašiaus 2007 m. tyrinėjimai). Ištirta *griautinių kapų 1477–1528* medžiaga. Juose buvo iš viso palaidota 11 suaugusių įvairaus amžiaus vyrų, 11 moterų, 20 vaikų ir paauglių bei 2 nenustatytos lyties suaugę individai. Palaikai labai fragmentiški dėl nepalankaus dirvos poveikio. Pažymėtina patologija:

Kapas 1484. Kaukolės, kaklo slankstelių, ilgųjų kaulų fragmentai. Vaikas, 2 m.±8 mėn. Patologija: anemija (*cribra orbitalia*).

Kapas 1517. Kaukolė ir skeleto fragmentai. Vyras, 20–25 m. Patologija: išorinės klausomosios landos egzostozės (abipus).

Kapas 1517B. Kaukolės skliauto fragmentai. Vaikas, 1–5 m. Patologija: žymi anemija (*cribra orbitalia*).

Kapas 1519. Kaukolė (beveik visa) ir skeleto fragmentai. Moteris, 30–35 m. Patologija: anemija (*cribra orbitalia*).

Kapas 1520A. Kaukolės ir skeleto fragmentai. Vyras, 35–40 m. Patologija: abiejų alkūnių ir dešinės pusės riešo sąnarių artritas.

Šereitlaukis (Pagėgių sav., A. Zalepūgienės 2008 m. tyrinėjimai).

Perkasa 1, *kapas 3*. Kairės pusės kaukolės skliauto fragmentai. Vyras (?), 40–50 m.

Perkasa 1, *kv. 20A–*A_1*, kapas 4*. Dubens, rankų kaulų fragmentai. Amžius ir lytis nenustatyti.

Perkasa 2, *kv. 17A*. Blauzdikaulio (?) fragmentas. Amžius ir lytis nenustatyti.

Perkasa 2, *kv. 17A–B*. Blauzdos kaulų ir dubenkaulių fragmentai. Amžius ir lytis nenustatyti.

Perkasa 4, *kv. 12–13A*. Kaukolės fragmentai. Vyras (?), per 25 m.

Perkasa 4, *kv. 14A–B, kapas 5*. Smulkūs fragmentai. Amžius ir lytis nenustatyti.

Perkasa 5, *kapas 14 (?)*. Smulkūs kaukolės fragmentai. Amžius ir lytis nenustatyti.

Viduramžių ir naujųjų laikų griautiniai kapai

Ginčaičiai (Gilandviršiai) (Tauragės r., L. Tamulyno 2008 m. tyrinėjimai).

Suaugusių vyro ir moters palaidojimai. Patologija: *Kapas 1*. Moteris, 30–35 m. Pūlingas dešiniojo alkūnės sąnario artritas.

Kapstatai (Klaipėdos r., L. Tamulyno 2008 m. tyrinėjimai). Dviejų asmenų kaulai: 2–5 m. vaiko ir 20–30 m. vyro kaukolių fragmentai.

Naujasis Strūnaitis (Švenčionių r., E. Šatavičiaus 2008 m. žvalgymai).

Kapas 1. Kaukolė, visas skeletas. Moteris, 50–55 m. Patologija: sugijęs vieno dešiniojo šonkaulio lūžis, stuburo osteochondrozė, bendra skeleto osteoporozė.

Kapas 2. Kaukolė, visas skeletas. Vyras, 40–45 m. Patologija: anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*), dešinės rankos alkūnės sąnario osteoartritas, senas nesugijęs dešiniojo alkūnkaulio lūžis (susidariusi neoartrozė), DISH (metabolinio sindromo) pėdsakai – būdingi stuburo, kulnakaulių osteofitai.

Šiauliai, Vaisių g. 16A (A. Šapaitės 2008 m. tyrinėjimai).

Kapas 7. Šlaunikaulių, blauzdikaulių, šeivikaulių ir pėdų kaulų fragmentai. Didžioji dalis kaulų galėtų būti to paties individo, tačiau šlaunikaulio krumplio fragmentas liudija buvus ir antro suaugusio asmens kaulų. Išvada: ne mažiau kaip dviejų suaugusių asmenų (per 30 m. amžiaus vyro ir nenustatytos lyties asmens) kaulai.

Kapas 8. Skeleto fragmentai. Patologija: juosmens slankstelių osteochondrozė, stuburo osteofitai (DISH požymis). Išvada: palaikai greičiausiai vieno asmens – per 40 m. amžiaus vyro.

Kaulai, rasti perkasant kapą 3. Liemens ir pečių lanko srities kaulai, greičiausiai vieno asmens (per 45 m. amžiaus vyro). Bent trijų kairės pusės šonkaulių lūžiai.

Perkasa 1, *kv. 5–8A*. Pavieniai kaulai. Kaulai ne mažiau kaip dviejų suaugusių asmenų (vyro ir nenustatytos lyties).

Perkasa 3. Kaulai ne mažiau kaip trijų suaugusių asmenų bei dviejų vaikų (10–15 m. ir 3–5 m.).

Šiauliai, Vytauto g. 84 (A. Šapaitės 2008 m. tyrinėjimai).

Kapas 1. Vyras, per 50 m. Patologija: sunkus dešiniojo peties sąnario (kairiojo kaulai neišlikę), kitų dešinės rankos sąnarių osteoartritas (žymesnis negu kairės), juosmens slankstelių osteochondrozė, potrauminė kojos nykščio pirštakaulių deformacija, nežymus blauzdikaulių periostitas. Kape ir jo aplinkoje buvo ne mažiau kaip 5 asmenų – apie 15 m. amžiaus paauglio, 20–25 m. amžiaus vyro, 30–35 ir 30–40 m. amžiaus moterų bei per 50 m. amžiaus vyro – palaikai.

Kapas 2. Kape ir jo aplinkoje buvo ne mažiau kaip 4 asmenų palaikai: per 25 m. ir 18–20 m. amžiaus moterų, nenustatytos lyties suaugusio asmens ir 10–15 m. amžiaus vaiko.

Šilmikiai (Lepšiai) (Joniškio r., I. Vaškevičiūtės 2008 m. tyrinėjimai).

Dviejų vyrų, 4 moterų ir vieno vaiko palaikai. Patologija:

Kapas 3. Vyras, 45–50 m. Dešiniojo peties sąnario ir dešinės pėdos nykščio sąnarių osteoartritas.

Kapas 4. Moteris, 40–45 m. Dešiniojo klubo sąnario patologija: šlaunikaulio galvos epifiziolizė vaikystėje, sąlygojusi žymią šlaunikaulio galvos deformaciją ir dėl to sumažėjusį sąnario paslankumą (moteris raišavo dešine koja), stuburo osteochondrozė, blauzdikaulių periostitas.

Kapas 7. Moteris, 25–35 m. *Cribra orbitalia* (anemijos pėdsakai), kraniostenozė (ankstyvas kaukolės siūlių sukaulėjimas).

Šinkūnų piliakalnis (Ukmergės r., R. Jarockio 2006 m. tyrinėjimai). Šešių kapų ir ne mažiau kaip trijų asmenų iš suardytų kapų palaikų fragmentai.

Telšiai, **Katedros kripta** (L. Deveikytės 2008 m. tyrinėjimai).

Dalis palaikų buvo apysveikiai, archeologo fiksuoti kaip individualūs palaidojimai, dalis – jau suardyti vėlesnių laidojimų ir žemės darbų metu. Žemiau pirmiausia pateikiami individualių palaikų tyrimo duomenys, toliau – visų palaikų grupinė identifikacija nustatant minimalų individų skaičių pagal informatyviausius fragmentus.

Individas 1. Vyras, per 50 m. Patologija: vyresniam amžiui būdingi degeneraciniai sąnarių ir stuburo pakitimai, entezopatijos (raiščių ir sausgyslių prisitvirtinimo vietų sukaulėjimai ties klubakaulių skiauterėmis, šlaunikaulių gūbriais, stuburo raiščių vietose (DISH: vyriškis galėjo būti apkūnus ir sirgti II tipo diabetu).

Individas 2. Vyras, per 55 m. Patologija: vyresniam amžiui būdingi degeneraciniai sąnarių ir stuburo pakitimai, entezopatijos (raiščių ir sausgyslių prisitvirtinimo vietų sukaulėjimai krūtinkaulyje, ties klubakaulių skiauterėmis, sėdynkaulių gumburais, šlaunikaulių gūbriais ir šiurkščiąja linija, stuburo raiščių vietose (DISH, sąlygoję krūtinės slankstelių bloką), sunki dešiniojo klubo sąnario osteoartrozė. Vyriškis galėjo būti apkūnus ir sirgti II tipo diabetu, sunkiai vaikščiojo dėl klubo sąnario patologijos.

Individas 3. Vyras, per 50 m. Patologija: vyresniam amžiui būdingi degeneraciniai sąnarių ir stuburo pakitimai, entezopatijos (raiščių ir sausgyslių prisitvirtinimo vietų sukaulėjimai krūtinkaulyje, ties klubakaulių skiauterėmis, sėdynkaulių gumburais, šlaunikaulių gūbriais, stuburo raiščių vietose – DISH), sugijęs dešiniojo alkūnkaulio osteoperiostitas. Vyriškis galėjo būti apkūnus ir sirgti II tipo diabetu.

Individas 4. Vyras, per 55 m. Išlikę kaulai be patologijos.

Be metrikos. Vyras, 25–40 m. Išlikę kaulai be patologijos.

Skaičiuojant individus ir visiškai suardytų kapų medžiagą galima teigti, kad palaikai priklausė ne mažiau kaip 27 individams, iš jų 4 vaikams iki 2 m. amžiaus, vienam 3–6 m. amžiaus vaikui, vienam 5–10 m. amžiaus vaikui, vienam 15–20 m. amžiaus paaugliui, vienai 18–20 m. amžiaus merginai, bent 7 įvairaus amžiaus moterims, 12 įvairaus, daugiausia brandaus ir pagyvenusio amžiaus vyrams. Iš patologijos pažymėtini (be jau anksčiau minėtų) vieno asmens kairiojo II delnakaulio sugijęs lūžis, vieno asmens blauzdikaulių lėtinis osteoperiostitas.

Troškūnai, Švč. Trejybės bažnyčios šventorius (Anykščių r., D. Riboko 2008 m. tyrinėjimai). Išvada: kaulai nenustatyto skaičiaus įvairaus amžiaus asmenų (daugiausia vaikų).

VILNIUS

Aludarių g. 1 / Pakalnės g. 2 (R. Žukovskio 2008 m. tyrinėjimai).

Tyrimui pateikti kaulai yra atsitiktiniai, iš suardytų kapų. Palaikai nenustatyto skaičiaus įvairaus amžiaus asmenų.

J. Basanavičiaus g. 15 / Mindaugo g. 3 (R. Žukovskio 2008 m. tyrinėjimai).

Tyrimui gauti kaulai visiškai skeletuoti, kaulų čiulpų ertmės be minkštųjų audinių pėdsakų. Manytina, kad šioje vietoje buvo užkasti anatominiai preparatai.

S. Daukanto g. 1A, buvęs Bonifratrų vienuolynas (R. Žukovskio 2008 m. tyrinėjimai).

Statybinių darbų metu prie pastato pamatų rasti įvairaus amžiaus ir lyties atsitiktiniai kaulai iš suardytų kapų. Atlikta grupinė identifikacija, individų skaičius nenustatytas.

Liejyklos g. 4 (E. Vailionio 2007 m. tyrinėjimai).

Statybinių darbų metu kasamoje tranšėjoje rasti atsitiktiniai kaulai iš suardytų kapų. Atlikta grupinė identifikacija, individų skaičius nenustatytas.

Maironio g. 8, 10 (I. Vosyliūtės 2008 m. tyrinėjimai).

Tranšėjos atkarpa A.Tyrimui pateikti kaulai iš suardytų palaidojimų (antrinis skirtingų suaugusių individų palaidojimas).

Maironio g. 11 (L. Girlevičiaus 2007 m. tyrinėjimai).

Vidiniame kieme, maišytame sluoksnyje rasti atsitiktiniai kaulai iš suardytų kapų. Atlikta grupinė identifikacija, individų skaičius nenustatytas.

Šv. Ignoto g. 6 (L. Girlevičiaus 2007 m. tyrinėjimai).

Perkasime po bažnyčios pamatais rasta nedaug atsitiktinių kaulų iš suardytų kapų. Atlikta grupinė identifikacija, individų skaičius nenustatytas.

Šv. Mikalojaus g. 5/ 15 (T. Poškos 2008 m. tyrinėjimai).

Maišytame sluoksnyje rasti atsitiktiniai kaulai iš suardytų kapų. Atlikta grupinė identifikacija, individų skaičius nenustatytas. Patalpoje 4 rasti duobėje perlaidoti atsitiktiniai kaulai. Atlikta grupinė identifikacija, individų skaičius nenustatytas.

Subačiaus g. 9 (R. Žukovskio 2008 m. tyrinėjimai).

Tyrimui pateikti kaulai iš suardytų palaidojimų (antrinis kelių suaugusių asmenų palaidojimas).

Šv. Stepono bažnyčios šventorius (S. Sarcevičiaus 2008 m. tyrinėjimai).

121 registruotame kape rasti 22 vyrų, 32 moterų ir 62 vaikų bei paauglių palaikai. Palaidojimams būdinga gausi patologija. Įdomesni atvejai:

Kapas 1. Vyras, per 50 m. Sugijęs nosies nugarėlės lūžis, sugiję kairiojo alkūnkaulio, dešiniojo antro delnakaulio, vieno dešiniojo ir ne mažiau kaip 3 kairiųjų šonkaulių, kairiojo šeivikaulio kulkšnies lūžiai, daugelio sąnarių degeneraciniai pokyčiai, skeleto entezopatijos (DISH pradžia).

Kapas 10. Neišnešiotas naujagimis.

Kapas 21. Naujagimis. Sukalkėjusios kraujosrūvos kaukolės vidiniame paviršiuje (gali būti gimdymo traumos pasekmė).

Kapas 22. Moteris, 40–45 m. Kairiojo stipinkaulio lūžis „tipinėje vietoje“, kompresinis X krūtinės slankstelio lūžis, poūmis blauzdikaulių periostitas, uždegimo (nespecifinio arba tuberkuliozinio) pėdsakai kairėje krūtinės ląstos pusėje, ant 6 apatinių šonkaulių palei stuburą, dauginės entezopatijos (DISH požymis), vaisiaus kaulai (mirė nėščia?).

Kapas 24. Vyras, 40–45 m. Sugijusi kairiojo antakių lanko trauma, kairiojo kelio sąnario ankilozė, kairiojo šeivikaulio osteoperiostitas (pūlingo artrito pasekmė, greičiausiai

tuberkuliozinės kilmės), sunki potrauminė dešinės pėdos nykščio osteoartrozė, daugelio sąnarių degeneraciniai pakitimai.

Kapas 25. Moteris (?), 25–40 m. Poūmis blauzdikaulių periostitas, sugijęs kairės šoninės kulkšnies lūžis, sąauga su blauzdikauliu.

Kapas 36. Vyras, 45–50 m. Kairės kaktikaulio pusės sugijusi trauma ties antakių lanku, sugijęs dešiniojo alkūnkaulio vidurio lūžis, dviejų kairiųjų šonkaulių sugiję lūžiai, šlaunikaulių osteoperiostitas (blauzdikauliai neišlikę), lėtinio uždegimo pėdsakai juosmens slanktelių kūnų priekiniame ir kryžkaulio priekiniame paviršiuose, entezopatijos (DISH pėdsakai).

Kapas 46. Vaikas, 11 m. ± 30 mėn. Sugijęs nosies kaulų lūžis.

Kapas 46a. Naujagimis (0±2 mėn.). Ūmus žastikaulių, šlaunikaulių, blauzdikaulių periostitas.

Kapas 50. Moteris, per 40 m. Sugiję 4 kairiųjų ir 4 dešiniųjų šonkaulių lūžiai.

Kapas 51. Vyras, 35–40 m. Sugijęs kairiojo stipinkaulio lūžis „tipinėje vietoje“, entezopatijos (DISH).

Kapas 56. Vyras, 40–45 m. Kairiojo alkūnės sąnario ankilozė dėl pūlingo artrito, 2 sugiję kairiojo alkūnkaulio lūžiai, kairiojo blauzdikaulio periostitas, uždegimo pėdsakai ant juosmens slankstelių.

Kapas 59. Kūdikis (apie 2 mėn.). Kraujosrūvų pėdsakai akiduobėse.

Kapas 64. Vyras, 40–45 m. Kairiojo stipinkaulio lūžis „tipinėje vietoje“, vieno dešiniojo šonkaulio sugijęs lūžis, blauzdikaulių ir šeivikaulių osteoperiostitas, daugelio kaulų entezopatijos (DISH).

Kapas 78. Moteris, per 55 m. Daugelio sąnarių osteoartrozė, degeneraciniai stuburo pokyčiai.

Kapas 80. Moteris, 30–35 m. Kairiojo ir dešiniojo stipinkaulių lūžiai „tipinėse vietose“, skeveldrinis su didele deformacija sugijęs dešiniojo šlaunikaulio lūžis.

Kapas 91. Moteris, per 50 m. Nesugijęs senas dešiniojo raktikaulio lūžis (neoartrozė), dvigubas sugijęs kairiojo raktikaulio lūžis, kompresiniai krūtinės VII, XII, juosmens I slankstelių lūžiai, entezopatijos (DISH).

Kapas 102. Moteris, 40–45 m. Uždegimo židinių pėdsakai ant kairiojo gaktikaulio kūno, ties kairiojo šlaunikaulio mažuoju gūbriu, I–IV slankstelių kūnuose su stuburo deformacija. Kaulų tuberkuliozė (?).

Kapas 109. Naujagimis (0±2 mėn.). Sukalkėjusios kraujosrūvos kaktikaulio vidiniame paviršiuje (gimdymo trauma?).

Kapas 114. Kūdikis, apie 1 m. Rachito pėdsakai.

Kapas 118. Moteris, per 55 m. Sukalkėjęs priekinis išilginis stuburo raištis, dešinio dubenkaulio ir kryžkaulio ankilozė (DISH pėdsakai), VI ir VII krūtinės slankstelių kompresija, blauzdikaulių periostitas, tuščiavidurė sukalkėjusi cista (echinokokas?).

Verkiai, dvaro sodybos teritorija (R. Žukovskio 2008 m. tyrinėjimai).

Gerokai sunykusių kapų medžiaga. 3 suaugusių vyrų ir 5 moterų palaikai be patologijos.

Taigi iš viso ištirta 125 įvairaus amžiaus vaikų ir paauglių, 82 suaugusių moterų, 90 suaugusių vyrų ir 19 nenustatytos lyties suaugusių asmenų (iš viso 191 suaugęs asmuo) bei 7 nenustatytos lyties ir amžiaus asmenų palaikai. Iš jų degintiniuose kapuose buvo palaidoti 8 vaikai ir paaugliai, 6 moterys, 10 vyrų, 3 nenustatytos lyties suaugusieji (iš viso 19 suaugusiųjų), 3 nenustatyto amžiaus ir lyties asmenys. Detalesnė palaidojimų charakteristika pateikta paminklus tyrinėjusiems archeolo-

gams. Savo apimtimi išsiskiria Marvelės geležies amžiaus kapinynas, patologijos charakteristikomis – palaidojimai Vilniaus Šv. Stepono bažnyčios šventoriuje. Platesni apibendrinimai būtų atskirų studijų, prijungiant ankstesnių metų tyrimų medžiagą, objektas.

Preliminary results of an anthropological analysis of materials found in 2008

In all, the remains of 198 individuals from inhumations and cremations (around 30 individuals) from 29 sites were examined; some sites not previously investigated were also included in this report. Data from the excavations at a Trakai church are presented separately in this volume. The skeletal materials were cleaned, covered with preservation substances where necessary, identified, and documented according to standard procedures, or returned for reburial. The brief characteristics of the sites are presented. Some details provide new information or supplement already known information about the lifestyles of the communities that left specific burial grounds.

The analysis of Iron Age cremations confirms former data that individuals of both sexes and of various ages were regularly cremated; some sites (e.g. Bajorai) indicate the presence of complex rituals. As regards inhumations, the analysis of Marvelė, the largest Iron Age necropolis in Lithuania (over 1500 graves), was continued.

Among AD 2nd-millennium burials, several new cases of DISH, causatively linked with type 2 diabetes and especially numerous at Telšiai cathedral, were noted. The numerous pathologies characterizing the population of Vilnius (possible birth traumas, death during pregnancy, numerous traumas, severe degenerative joint disease, cases of bone tuberculosis, and parasite infestation (echinococcus) are notable. More general conclusions about a specific site, region, or period should be the subject of another, more detailed analysis, that includes data from earlier excavations and takes into account the entire archaeological and historical context.

Rimantas Jankauskas,
Ieva Bartminaitė

Kapų Trakų Švč. Mergelės Marijos apsilankymo bažnyčios šventoriuje bioarcheologinė charakteristika

2008 m. buvo atliekami didelio masto kasinėjimai Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčioje ir jos šventoriuje (vadovas – O. Fediajevas; žr. p. 269–284). Šio straipsnio tikslas – pristatyti bažnyčios šventoriuje rastų palaidojimų bioarcheologinę charakteristiką: nustatyti individų skaičių, apibūdinti jų demografinę struktūrą, fizinius rodiklius (ūgis kaip apibendrinantis rodiklis) bei patologijas kaip gyvenimo sąlygų atspindį.

Kasinėjimų metu aptikta keliolika XV a., keliasdešimt XVI–XVII a. ir apie 200 vėlesnių, datuotinų XVIII–XIX a. I puse, kapų. Kadangi archeologinės medžiagos analizė straipsnio rašymo metu buvo dar nebaigta, pateikiama apibendrinta palaidojimų charakteristika, neskirstant jų į chronologines grupes.

Tyrinėjimų metu iš viso užregistruoti 372 palaidojimai bei suardyti kapai. Įvertinus ir suardytų kapų medžiagą (visi anatomiškai informatyvūs skeleto elementai – tiek registruo-